

ПРОИЗВОДСТВО ПО СТАБИЛИЗАЦИЯ НА ТЪРГОВЕЦ

*Докторант Мериям Сапунджиева
Юридически факултет
на Софийски университет „Свети Климент Охридски“*

PREVENTIVE RESTRUCTURING PROCEEDINGS OF A MERCHANT

*PhD-candidate Meriyam Sapundzhieva
Faculty of Law, Sofia University “St. Kliment Ohridski”*

Резюме: Настоящият доклад е посветен на анализ на правната регламентация на един относително нов правен институт в българското законодателство – производството по стабилизация на търговец, въведено с измененията на Търговския закон, в сила от 01.07.2017 г. Целта е да се изтъкне ролята на стабилизацията на търговеца като производство, което би могло да ограничи негативната тенденция на увеличаващия се брой несъстоятелни търговци, както и като правен институт, който е достъпен, и с оглед на постигнатите резултати да се предпочита от изпадналите във временни финансови затруднения добросъвестни търговци.

Ключови думи: *граждански процес, стабилизация на търговец, правни последици от откриване на стабилизация на търговец*

Abstract: The present scientific research is dedicated to the analysis of the legal regulations of a relatively new legal institute in Bulgarian legislation – the preventive restructuring proceeding of a merchant, introduced with the amendments to the Commercial act, in force since 01.07.2017. The aim is to emphasize the role of this new framework as a procedure that could potentially limit the negative trends of an increasing number of insolvent merchants and as a legal institute that is accessible and in view of the achieved results is preferred by viable enterprises facing temporary financial difficulties, providing a possibility of a second chance for honest entrepreneurs.

Key words: *civil procedure; preventive restructuring proceedings of a merchant; legal consequences;*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2021.163>

Въведение

Потребността от правни знания е присъща от древни времена на обществото и в конкретния случай, с оглед на нуждите на динамично развиващата се икономика, служи за усъвършенстване на правната уредба, регулираща пазарните отношения и тяхната защита. Фокусът в настоящото изложение е поставен върху производството по стабилизация на търговец като правен институт, чието предназначение е да даде втори шанс на добросъвестните търговци, които изпитват временни финансови затруднения, да избегнат откриването на производство по несъстоятелност и чрез определени мерки да се постигне продължаване на търговската дейност на предприятието на търговеца, спрямо когото е открита стабилизацията.

Изложение

Производството по стабилизация на търговец е уредено в Част V от Търговския закон, въведена в българското законодателство с измененията на Търговския закон от 2016 г.¹ в изпълнение на Препоръка на Европейската комисия относно нов подход към несъстоятелността и неплатежоспособността на предприятията от 2014 г. и приетата по-късно, едва след регламентирането на производството по стабилизация в българското законодателство, Директива (ЕС) 2019/1023 на Европейския парламент и на Съвета от 20 юни 2019 г. за рамките за превантивно реструктуриране, за опрощаването на задължения и забраната за осъществяване на дейност, за мерките за повишаване на ефективността на производството по реструктуриране, несъстоятелност и опрощаване на задължения и за изменение на Директива (ЕС) 2017/1132 за реструктурирането и несъстоятелността, която има цел да повиши ефективността на производствата по несъстоятелност и стабилизация в държавите – членки на ЕС, но все още не е транспонирана в българското законодателство, въпреки че сроковете за това са изтекли².

Цел на **Директива (ЕС) 2019/1023** съгласно **пар. 1 и 2** е да се осигури на жизнеспособните предприятия и предприемачи с финан-

¹ Обн. ДВ, №105, 2016, в сила от 01.07.2017.

² За повече по въпроса: Качарова, С. Процедурата по реструктуриране – наложителното „лечение“ на проблемите в уредбата на несъстоятелността.

сови затруднения достъп до такива правни механизми на национално равнище, които им позволяват да продължат да осъществяват дейност изцяло или отчасти³ и така да се предотврати изпадането им в несъстоятелност. Производството по стабилизация на търговец е следователно производство по превантивно реструктуриране по смисъла на Директивата. От своя страна българският законодател в **чл. 761 ТЗ** също посочва, че целите на производството по стабилизация са да се избегне откриването на производство по несъстоятелност спрямо търговците и продължаване на търговската им дейност.

Целите на стабилизацията така, както са регламентирани в законовите разпоредби на Търговския закон, насочват на нееднозначен извод, че производството по стабилизация се открива и протича преди производството по несъстоятелност. Вероятно това е една от причините да се застъпва от някои автори становището, че производството по стабилизация на търговец е етап от правната рамка на несъстоятелността и механизъм за предотвратяването ѝ⁴. Погрешно е производството по стабилизация да се възприема като един от етапите на несъстоятелността или като вид преднесъстоятелност. Производството по стабилизация на търговец е самостоятелно производство, което се развива в две фази – две относително обособени вътрешни производства. Първата фаза започва по молба на търговеца за образуване на производството. Молбата за стабилизация се разглежда в закрито заседание, а по изключение съдът може да насрочи и открито заседание за разглеждането ѝ, ако се налага да бъде изслушан търговецът или ако се налага да бъдат събрани допълнително доказателства, освен тези, които са били приложени към молбата (арг. **чл. 771, ал. 4 ТЗ**). Към втората фаза се пристъпва, ако в рамките на първата фаза компетентният съд е констатирал наличието на необходимите предпоставки и липсата на визираните от закона пречки и въз основа на това е постановил откриване на стабилизацията. За начало на втората фаза служи публикуването на съдебния акт, с който съдът

³ Това може да се постигне чрез „промяна на състава, условията или структурата на техните активи и техните пасиви, или на коя да е друга част от тяхната капиталова структура, включително чрез продажба на активи или части от предприятието, или когато това е предвидено в националното право, чрез продажба на цялото предприятие, както и чрез извършване на оперативни промени.

⁴ Качарова, С. (2019). Прокуристът в производството по стабилизация на търговец. // Правото и бизнесът в съвременното общество. Сб. доклади от първа национална научна конференция, 2018 г. Варна: Наука и икономика.

постановява откриването на производството по стабилизация (определение по **чл. 772, ал. 1 ТЗ**) по партидата на търговеца в търговския регистър.

Производството по стабилизация на търговец има доброволен характер (арг. **769, ал. 1 ТЗ**) – открива се по подадена до съда писмена молба от търговеца, т.е. стабилизацията е възможност, предоставена на разположение на търговците, а дали те ще се възползват от нея е оставено на тяхната преценка. Производство по стабилизация не може да се образува служебно от съда, от прокурор, друг държавен орган или някой от кредиторите на търговеца, нито пък за търговеца е регламентирано задължение за подаване на молба за стабилизация, скрепено със санкция. Предпоставките за образуване на производството са регламентирани в **чл. 762 ТЗ**. Положителните предпоставки за образуване на производството съгласно **чл. 762, ал. 1 ТЗ** са две – търговско качество на молителя и непосредствена опасност от неплатежеспособност. Изисква се тяхното кумулативно наличие към момента на подаване на молбата за стабилизация, за да бъде същата допустима. Наред с предпоставките законът регламентира изчерпателно и четири пречки в **чл. 762, ал. 3 ТЗ**. Наличието на която и да е от тях препятства образуването на производството по стабилизация. В правната доктрина⁵ се възприема, че те са от различно естество – първата пречка, установена в **т. 1**, е с административноправен характер (търговецът не е поискал обявяване в търговския регистър на годишните си финансови отчети за последните три години преди подаване на молбата за стабилизация); пречките по **т. 2 и 3** са с процесуалноправен характер (за търговеца вече е било откривано производство по стабилизация през последните три години преди подаване на молбата или е била подадена молба за откриване на производство по несъстоятелност преди подаване на молбата за стабилизация); а пречката по **т. 4** има частноправен характер (*„повече от една пета от задълженията на търговеца са към свързани лица и към лица, които са придобили през последните три години вземания от свързани с търговеца лица“*).

И в двете фази стабилизацията протича като **съдебно производство**. В правната доктрина не е изказано категорично мнение относно характера на самото производство. Според част от авторите то

⁵ Стефанов, Г. (2018). Търговска несъстоятелност. София: Абагар, с. 341.

носи елементи на охранителните производства⁶, регламентирани в Гражданския процесуален кодекс, и се определя като несъщинско охранително производство. Смятам, че това мнение следва да бъде подкрепено, а аргументите в тази насока са няколко. Също както всяко производство и стабилизационното носи белезите на динамичен фактически състав, но за разлика от охранителните производства, които може да се развият пред съдебен орган или пред нотариус, то се развива само пред съдебен орган. Съгласно **чл. 769, ал. 1 ТЗ** „*производството по стабилизация се открива по подадена до съда писмена молба от търговеца*“, а **чл. 764 ТЗ** постановява, че компетентният съд в производството по стабилизация е окръжният съд по седалището на търговеца. Това означава, че и производството по стабилизация спада, също както и охранителните производства, към **доброволната юрисдикция**⁷. Също както охранителните производства и стабилизационното завършва с акт на съда, който поражда гражданскоправни последици в широк смисъл и е акт на съдебно съдействие по смисъла на чл. 2 ГПК⁸, който се постановява при сезиране на съда по повод на правомерно упражняване на гражданско право. Същевременно обаче, докато актът, с който приключват охранителните производства, има предназначението да породи изгодни за молителя (и само за него) правни последици, без да се засяга чужда правна сфера, защото в противен случай самият акт ще бъде порочен, то съдебният акт, с който приключва стабилизационното производство, засяга, освен правната сфера на молителя, и правната сфера на неговите кредитори, като това засягане би могло да бъде съществено и в известна степен неизгодно за последните. В допълнение към изложението следва да се подчертае едностранният и безспорен характер на охранителните производства, при които се прилага и на принципът на диспозитивното начало (съгласно **чл. 6, ал. 1 ГПК** „*съдебните производства започват по молба на заинтересованото лице*“). Охранителните производства започват не служебно, а по молба на заинтересованото лице и се развиват единствено с негово участие и с

⁶ Стефанов, Г. (2018). Търговска несъстоятелност. София: Абагар; Тянкова, Я. (2020). Производство по стабилизация, София: Абагар.

⁷ Сталев, Ж. и др. (2020). Българско гражданско процесуално право. Десето преработено и допълнено издание. Второ по действащия ГПК. София: Сиела.

⁸ Длъжност на защита и съдействие, съгласно чл. 2 ГПК *Съдилищата са длъжни да разгледат и разрешат всяка подадена до тях молба за защита и съдействие на лични и имуществени права.*

участието на съда без участието на насрещна страна, за разлика от стабилизационното производство, което също се инициира по почин на молителя, но често се развива освен с участието на молителя и на съда, още с участието на кредиторите на молителя, довереното лице, проверителя, вещото лице (в случаите, когато съдът е сметнал за необходимо да назначи такива органи), които също биха могли да оказват влияние върху производството по стабилизация⁹. В подкрепа на изложеното следва да се изтъкне, че съгласно **чл. 536 ГПК** при възникнал спор между молителя и трето лице в хода на охранително производство съдът следва да постанови спиране на производството, т.е. спорът е пречка пред развитието на производството, докато в хода на производството по стабилизация е допустимо да се правят писмени възражения от кредиторите при изготвянето на окончателен списък на кредиторите, които съдът разглежда в закрито заседание и след като направи преценка на направените възражения и изразените становища одобрява окончателен списък на кредиторите (арг. **чл. 786 ТЗ**), които ще могат да участват в съдебното заседание за разглеждането на плана за стабилизация на търговеца и да гласуват за неговото приемане. Различна е родовата подсъдност на делата по двете производства – охранителните производства са родово подсъдни на районния съд, в чийто район е постоянният адрес на молителя (арг. **чл. 531, ал. 2 ГПК**), а производството по стабилизация на търговец е родово подсъдно на окръжния съд по седалището на търговеца към момента на подаване на молбата за стабилизация (арг. **чл. 765 ТЗ**). В охранителното производство актът, с който се произнася съдът по молбата за съдействие е решение независимо дали я уважава или отхвърля, а в производството по стабилизация на търговец съдът постановява или разпореждане, с което прекратява производството по молбата, или с определение по **чл. 772, ал. 1 ТЗ** постановява откриване на производството по стабилизация, респ. с определение по **чл. 773 ТЗ** отхвърля молбата за откриване на производство по стабилизация. Смятам, че изтъкнатото потвърждава в достатъчна степен и убедително становището за характера на производството по стабилизация на търговец

⁹ Смятам за необходимо тук отново да подчертая, че в производството по стабилизация на търговец съдът не извършва правораздавателна дейност, а оказва съдействие на търговеца и неговите кредитори за постигане на споразумение относно начина на изпълнение на задълженията на търговеца чрез утвърждаване на план за стабилизация, който да доведе до продължаване на дейността му (арг. **чл. 761 ТЗ**).

като производство, което, макар да се характеризира с някои разлики, все пак носи елементи на охранително производство. Това поражда една съществена последица – спрямо производството по стабилизация намират приложение и общите правила на охранителните производства, уредени в **чл. 530 – 541 ГПК**, като споделям изразеното в правната литература¹⁰ становище, че общите за охранителните производства разпоредби следва да намерят субсидиарно приложение. Аргумент, подкрепящ тази позиция е, че макар да се доближава до охранителните производства, производството по стабилизация разкрива и съществени особености спрямо тях, които не позволяват да се възприеме тъждество между двете, което да обоснове предписаното от Търговския закон съответно приложение (съгласно **чл. 768, ал. 1 ТЗ** разпоредбите на Гражданския процесуален кодекс намират съответно приложение и спрямо производството по стабилизация на търговец, доколкото в част V на Търговския закон не се съдържат особени разпоредби – в противен случай приложение ще намерят те).

Принцип, който е присъщ на гражданския, наказателния и административния процес, е принципът за разглеждане и решаване на делата в разумен срок. Съгласно **чл. 13 ГПК** *„съдът разглежда и решава делата в разумен срок“*. В производството по стабилизация на търговец бързината на производството е не просто принцип, а законово изискване и съществена характеристика на самото производство. Видно от **чл. 771, ал. 1 ТЗ** съдът е длъжен да разгледа молбата за стабилизация *„незабавно“*; при постановяване на определението за откриване на производство по стабилизация съдът определя дата на открито съдебно заседание за разглеждане и приемане на предложения от търговеца план за стабилизация, като законът изрично постановява, че срокът за това не може да надвишава три месеца от откриване на производството (арг. **чл. 772, ал. 1, т. 5 ТЗ**), а ако в четиримесечен срок от откриване на производството не е утвърден план за стабилизация на търговеца от съда, то производството следва да се прекрати, без оглед на това дали в хода му е било постановявано спиране (арг. **чл. 796, ал. 1 т. 3 ТЗ**). Освен тези срокове установени са и кратки срокове за обжалването на съдебните актове, както и за изпълнение на задълженията по утвърдения план за стабилизация. Това изискване за бързина е особено важно и е наложително с ог-

¹⁰ Стефанов, Г. (2018). Търговска несъстоятелност. София: Абагар.

лед постигане на целите на стабилизацията, при което своевременното предприемане на предписаните от закона необходими мерки се оказва решаващо. Посоченото обаче не превръща производството по стабилизация на търговец в бързо производство по ГПК, както се изтъква в правната литература¹¹.

Както вече беше изтъкнато производството по стабилизация на търговец е уредено от закона като самостоятелно съдебно производство, в което са приложими разпоредбите на Гражданския процесуален кодекс и което протича в две фази – две относително обособени вътрешни производства. В първата фаза целта е да се установи дали са налице положителните и дали липсват отрицателните предпоставки, за да се пристъпи към откриване на стабилизацията. След като е била открита стабилизацията следват редица последици за търговеца и неговите кредитори, които са съществени и са предмет на отделен труд. Същността на втората фаза се изразява в това да се пристъпи към разглеждане и приемане на план за стабилизация на търговеца молител и утвърждаване от съда по стабилизацията на приетия план от кредиторите. Всъщност самият план трябва да бъде изготвен на един доста ранен етап и да бъде представен заедно с молбата за стабилизация – видно от **чл. 770, ал. 2, т. 10** следва да фигурира като приложение към молбата заедно и *„подробен план за стабилизацията на търговеца, съдържащ сроковете, условията и начините на плащане на кредиторите, както и степента на удовлетворяване на кредиторите, предлаганите гаранции и обезпеченията“*. В закрито заседание съдът по стабилизацията постановява определение, с което утвърждава или отказва да утвърди плана за стабилизация, като при преценката си се ръководи от това дали са спазени специалните изисквания, които **чл. 790, ал. 2 ТЗ** установява, с оглед на това да породи утвърдения план действието си спрямо търговеца и неговите кредитори.

Заклучение

Настоящата кратка разработка е насочена към това да запознае читателя с някои от важните особености на производството по стабилизация на търговец. Смятам, че е важно да се акцентира върху

¹¹ Тянкова, Я. (2020). Производство по стабилизация. София: Абагар.

ролята му на една нова алтернатива за ранна превенция на изпадането на добросъвестни търговци в несъстоятелност и върху потенциала му като правен институт, който е призван и би могъл да създаде практически ползи за цялото общество в икономически, правен и социален аспект, като съдейства и успешно съчетае интересите на търговците, техните кредитори и прояви положителни последици в националната икономика като цяло. Статията и направеният анализ не претендират за изчерпателност, но се надявам, че ще спомогнат за това производството по стабилизация да получи по-широко практическо приложение, защото смятам, че ползите от него биха се проявили в повече от една сфера и биха спомогнали за по-стабилна икономика в страната ни.

Използвана литература

1. Качарова, С. (2019). Прокуристът в производството по стабилизация на търговец. // Правото и бизнесът в съвременното общество. Сборник доклади, Варна, с. 220-228.

Kacharova, S. (2019). Prokuristat v proizvodstvoto po stabilizacia na targovec. // Pavoto i biznesat v savremennoto obshtestvo. Sbornik dokladi, Varna, s. 220-228.

2. Качарова, С. Процедурата по реструктуриране – наложителното „лечение“ на проблемите в уредбата на несъстоятелността (www.lex.bg, 21.07.2021)

3. Николов, Т. (2021). Откриване на производство по стабилизация. София: Нова звезда.

Nikolov, T. (2021). Otkrivane na proizvodstvo po stabilizacia. Sofia: Nova zvezda.

4. Стефанов, Г. (2018). Търговска несъстоятелност. Велико Търново: Абагар.

Stefanov, G. (2018). Targovska nesastoiatelnost. Veliko Tarnovo: Abagar.

5. Сталев, Ж. и др. (2020). Българско гражданско процесуално право. Десето преработено и допълнено издание. Второ по действащия ГПК. София: Сиела.

Stalev, J. i dr. (2020). Balgarsko grazhdansko procesualno pravo. Deseto preraboteno i dopalнено izdanie. Vtoro po deistvashtia GPK. Sofia: Ciela,

6. Тянкова, Я. (2020). Производство по стабилизация. Велико Търново: Абагар.

Tyankova, Y. (2020). Proizvodstvo po stabilizacia. Veliko Tarnovo: Abagar.

За контакти: докторант Мериям Сапунджиева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
msapundzhieva@yahoo.com